

NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDU-
LINE JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA
BIBLIOTEEK

A. V. LAPTEV

**KURITEO KOOSSEIS
JA KRIMINAALASJADE
KVALIFIKATSIOON**

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU 1941

Kohtuorganid on viimasel ajal täienenud uute kohtutegelastega, kel puudub veel vajalik vilumus kohtutöös.

Need seltsimehed vajavad igapäevast praktilist abi.

„Rahvakohtuniku ja Rahvakaasistuja Biblioteegil“ on ülesandeks täita lünka populaar-juriidilises kirjanduses. Biblioteek koosneb annetest, mis käsitlevad üksikuid küsimusi kriminaal-, tsiviil-, kohtu- ja teistest õiguse harudest.

A- 11726 IV
NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDU-
LINE JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA
BIBLIOTEEK

A. V. LAPTEV

KURITEO KOOSSEIS JA KRIMIINAAL-
ASJADE KVALIFIKATSIOON

80345

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU 1941

Tõlgitud teose järgi: A. В. Лаптев, «Состав преступления и квалификация уголовных дел». Юридическое издательство НКЮ СССР. Москва, 1939.

Tõlkija: A. Jaakson.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

24208

██████████ Vastutav toimetaja H. Kadari. Tehniline toimetaja J. Ots. Korrektor M. Kindlam. Ladumisele antud 10. I 1941. MB 1350. Trükkimisele antud 31. III 1941. Laotihedus trpg. 24 000. Trükipoognaid 2,5. Autoripoognaid 1,5. Paberi formaat 73 × 103. $\frac{1}{32}$. Trükiarv 3100. Trükitud natsionaliseeritud „Noor-Eesti“ trüki-kojas, 1941, Tartu, Kastani 38. Tellim. nr. 18.

Hind 1 rbl. 25 kop.

A. В. Лаптев, «Состав преступления и квалификация уголовных дел». На эстонском языке. Эгосиздат «Научная Литература», Tartu.

SISSEJUHATUS.

Üheks põhilisemaks küsimuseks sotsialistlikus kriminaalõiguses on küsimus kuriteo koosseisust. Iga kohtutööline tarvitab pidevalt väljendit „kuriteo koosseis“, kuid kaugeltki mitte igaüks ei mõista seda õieti. Samal ajal sõltuvad õigest kuriteo koosseisu mõistmisest kriminaalasja õige otsustamine ja kohtualuse edaspidine saatus. Samuti oleneb kuriteo koosseisust karistumäärade tarvituselevõtt. Kuriteo koosseisu õige määramine kindlustab isiku NSVL Konstitutsioonis garanteeritud õigusi ja seaduslikke huve, kindlustab sotsialistlikku seaduslikkust ja aitab seega kaasa sotsialistliku riigi tugevdamiseks. Küsimusele, milline ühiskonnaohtlik käitumine on kuriteoline ja milline mitte, saab vastata ainult kuriteo koosseisu analüüsi põhjal. Kuriteo koosseis sisaldab kindlaid, seaduses karmilt määratud tunnuseid ja ainult nende esinemisel võib käitumist pidada kuriteoks.

Võimatu on jälgida kriminaalasjade otsustamisel sotsialistlikku seaduslikkust, analüüsivõimet kuriteo koosseisu. Täpne seaduste järgimine kriminaalkohtumõistmisel kindlustab sotsialistlikku riiki. Seadused sotsialistlikus ühiskonnas on tõeliselt rahva seadused, sotsialistlik riik on töötajate riik, mis väljendab rahva huve. Seaduste järgimine, sotsialistliku seaduslikkuse range teostamine on ühtlasi Nõukogude mittemiljonilise rahva huvide teostamine.

Sms Kalinin oma kõnes partei 18. kongressil ütles järgmised tähelepanuväärivad sõnad: „Realseim vahend sotsialistliku riikluse kindlustamiseks on seaduste täitmine võimorganite, ühiskondlike organisatsioonide ja iga kodaniku elu ja tegevuse kõigis sfäärides“ (M. Kalinin, Kõne ÜK(b)P 18. kongressil, Gospolitizdat 1939. a., lk. 8).

NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse § 2 sätib õigusemõistmise ühe põhimise ülesandena NSVL-s nõukogude seaduste täpse ja kõrvalekaldujata täitmise kindlustamise kõigi NSVL asutiste, organisatsioonide, ametiisikute ja kodanikkude poolt.

Võitluses kommunistliku ühiskonna eest tehakse Nõukogude kohtu ülesandeks karistada halastamatult Nõukogude rahva vaenlasi. Kõrvuti sellega on Nõukogude kohtu ülesandeks veel kurjategijate parandamine ja ümberkasvatamine. Kohus, analüüsides ühte või teist kuriteo koosseisu, selgitab, kus on vaenulik tegevus, kus on nn. üldkriminaalne kuritegu. Seda ta võib ainult siis, kui ta täpselt kindlaks määrab kuriteo koosseisu ja järelikult täpselt täidab seadust.

Ka kodanlus räägib „seaduslikkusest“, kuid see kodanlik „seaduslikkus“ pole muud kui käputäie ekspluataatorite omavoli ja ebaseaduslikkus laiade töötavate masside suhtes. Seda tõestavad kujukalt fašismi fanaatikute vereteod, kes muutsid erakorralised kohtud ja kohtuotsuseta surmanuhtlused tavaliseks töötajate mahasurumise meetodiks. Fašistid likvideerisid veel viimsedki kodanlik-demokraatlike vabaduste jäänused. Avalik omavoli, õigusetus ja vägivald rahva suhtes — see on fašistlike maade „seaduslikkus“.

Kõneldes „seadusest“ ja „seaduslikkusest“, kuulutab kodanlus silmakirjalikult väljaspool klasse seisvat, otsekui üldrahvalikku huvi, mis avalduvat seaduses. Tegelikult aga „seadus“ ja „seaduslikkus“ kapitalistlikes mais kaitsevad kapitali, rahakoti huve. Rahva tarkades vanasõnades väljendub ilmekalt kodanliku kohtu ja seaduse klassi-olemus. Ennerevolutsioonilise tsaariaegse „seaduse“ kohta ütleb vene vanasõna: „Seadus on nagu telg — kuhu pöörad, sinna näitab.“ Eneste kasuks pöörasid „seadust“ muidugi jõukasabrikant, mõisnik ja kaupmees; selle kohta on väga tabavalt öeldud teises vene vanasõnas: „Tugevaga ära võitle, rikkaga ära käi kohut.“ Need vanasõnad näitavad kodanliku seaduse ja kohtu tõelist klassi-loomust.

Nõukogude sotsialistlik kriminaalseadus ja -kohus on oma loomult, sihilt ja ülesandelt otsene vastand kodanlikule

kohtule ja seadusele. Meie kohus ja seadus on tõeliselt rahva kohus ja rahva seadus, kuna kodanlik kohus seisab käputäie rikaste-ekspluataatorite teenistuses.

Nõukogude kohtu ülesanded võitluses kommunismi võidu eest on suured ja auväärased, nende edukaks lahendamiseks peavad meie rahvakohtunikud pidevalt töötama oma juriidilise kvalifikatsiooni tõstmise kallal. Kuriteo koosseisu küsimuse tundmaõppimine on üks tähtsamaid tingimusi seaduse õigeks rakendamiseks ja sotsialistliku seaduslikkuse kindlustamiseks.

I peatükk.

KURITEO KOOSSEISU MÕISTE NÕUKOGUDE KRIMINAALÕIGUSES.

1. Kuriteo koosseisu mõiste.

Sotsialistlikus kriminaalõigusteaduses eristatakse kuriteo üld- ja erikoosseisu.

Kuriteo üldkoosseis määrab tunnused, mida iga kuritegu tingimata peab sisaldama, vaatamata oma iseärasustele. Erikoosseis aga määrab need tunnused, mis on omased ainult konkreetsele kuriteole, näit. vargusele, tapmisele, solvamisele, huli- gaansusele jne.

2. Kuriteo üldkoosseisu tunnused.

Esimeseks kuriteo üldkoosseisu tunnuseks on see, millele kuritegu on suunatud — kuriteo objekt. Tapmisel on kuriteo objektiks inimese elu, vargusel — isiklik või sotsialistlik omand jne. Teine tunnus puudutab kuriteo sooritaja isikut, kuriteo subjekti. Kolmas tunnus on tegu või tegevusetus, millega kuritegu sooritatakse (kuriteo objektiivne külg). Var-

guse puhul on jutt salajasest riisumisest, huligaansuse puhul ulaklikest tegudest, millega kaasneb ilmne lugupidamatus ühiskonna vastu, jne. Lõppeks, neljandaks kuriteo koosseisu tunnuseks on kurjategija süü (kuriteo subjektiivne külg). Kuritegu võib olla sooritatud tahtlikult (näit. vargus) või ettevaatamatult (näit. ettevaatamatu tapmine).

Niisiis peab kuriteo üldkoosseis sisaldama neli põhimist tunnust: kuriteo objekt, kuriteo subjekt, kuriteo objektiivsed ja subjektiivsed tunnused.

Kuriteo koosseisu olemasoluks on vajalik kõigi nelja nimetatud tunnuse esinemine: kui kas või üks neist puuduks, ei oleks kuriteo koosseisu olemas.

Vaatleme kõiki neid tunnuseid üksikasjaliselt.

3. Kuriteo objekt.

Igasuguse kuriteo objektiks NSVL-s on sotsialistlikud, ühiskondlikud vahekorrad.

Nii on kontrrevolutsiooniline kuritegu suunatud töölisklassi diktatuuri vastu; riiklikele ja ühiskondlikele asutistele ja ettevõttele kuuluva varanduse riisumine on suunatud sotsialistliku omandi kui nõukogude korra aluse vastu, huligaansus on sotsialistliku õiguskorra rikkumine jne.

Tuleb eristada kuriteo objekti ja kuriteo eset. Oletame, et tõstetakse kriminaalsüüdistus kolme koti jahu varguse kohta. Varguse esemeks on siin jahu. Seega pole aga veel lahendatud kuriteo

objekti küsimus. Kui jahu kuulus kolhoosile või sovhoosile, siis tunnustame, et varguse objektiks oli sotsialistlik omand; kui aga jahu oli kolhoosniku isiklik omand, siis on varguse objektiks kodaniku isiklik omand. Neist näiteist selgub, et tuleb eristada kuriteo eset ja objekti. Kuriteo esemeks on need konkreetsed asjad, millele kuritegu on suunatud.

Kuriteo objekti kindlaksmääramine omab eriti suurt tähtsust kuriteo kvalifikatsioonis. Näiteks vara hävitamist või rikkumist, kui see puutub ühiskondlikku või riiklikku varasse, kvalifitseeritakse ühe paragraafi järgi (VNFSV KrK § 79), kui ta aga puudutab kodaniku isiklikku vara, siis teise paragraafi järgi (VNFSV KrK § 175).

Kuriteo objekti erilised omadused on sageli süüd raskendavaiks asjaoludeks (näit. abitus seisundis oleva inimese tapmist vaadeldakse tapmise raskema liigina).

Väga tähtis on ühe või teise kuriteo objekti kindlaksmääramisel uurida teda kõigis antud kuriteo koosseisule omastes iseärasustes. Näiteks esimesel pilgul on terroristliku akti ja lihtsa tapmise objekt otsekui sama — i n i m e l u. Kuid siiski on meil siin kaks sügavalt erinevat koosseisu, sest terroristliku akti objektiks pole lihtsalt inimelu, vaid Nõukogude võimu või tööliste ja talupoegade revolutsiooniliste organisatsioonide esindaja elu.

Kõik kuriteo koosseisu elemendid on omavahel väga tihedas seoses. Seepärast aitab kuriteo objekti õige kindlaksmääramine kaasa ka koosseisu kõigi teiste elementide, s. o. subjekti ning objektiivse ja subjektiivse külje analüüsile. Näit. terroristliku akti ja lihtsa tapmise õigeks piiritleks kuriteo objekti järgi aitab kaasa koosseisu subjektiivse külje väljaselgita-

mine, s. o. sihi, motiivide ja kavatsuste analüüs, mis juhtisid kurjategijat. Igas kuriteos näeme nii kalaletungi otsest eset kui ka kuriteo objekti.

4. Kuriteo subjekt.

Järgmiseks koosseisu tunnuseks on kuriteo subjekt. Kuriteo subjektiks on isik, kes sooritas kuriteo.

Kuriteo subjektiks võib olla iga süüdiv füüsiline isik. Mõningates kuritegude kategooriates võivad 1935. a. 7. apr. seaduse põhjal (vargus, tapmine, vägivald, kehavigastus ja tapmiskatse) kuriteo subjektiks olla ka alaealised 12. eluaastast alates, kõigis teistes kuritegudes peab kuriteo subjekt olema saavutanud 16 a. vanuse. Kuriteo subjektiks võib olla üksnes süüdiv isik. Olla süüdiv tähendab olla võimeline aru saama toimepandavast, õieti suhtuma ümbritsevasse esemeisse ja nähtustesse, olla võimeline ette nägema oma teo tagajärgi ja mõistma seaduse ettekirjutusi. Ainult isikud, kel on need võimed, võivad olla kuriteo subjektiks ja oma kuritegude eest vastutada.

Kuriteo subjektiks ei või olla alaealised alla 12 aasta üllalooteldud roimaliikides ning alla 16 a. kõigis teistes kriminaalajasades, sest et nad vähearenenud füüsiliste ja vaimsete võimete tõttu ei suuda endale aru anda oma tegudest ega neid juhtida, samuti ei suuda nad täielikult mõista ega jälgida seaduse nõudeid.

Vanuse, mille saavutamisel füüsiline isik võib olla kuriteo subjektiks, määrab kriminaalseadusandlus.

Vaimuhaiged ei või olla kuriteo subjektiks, sest neil ei ole ülalmainitud võimeid ja nende sooritatud tegusid ei saa neile süüks arvata.

VNFSV KrK § 11 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavad paragraafid fikseerivad täpselt süüdimatuse juhtumid: karistust ei või kohaldada isikuile, kes on kuriteo toime pannud kroonilise vaimuhaiguse, vaimutegevuse ajutise rikke või mõnes muus haiguslikus seisundis, kui need isikud ei suutnud endale aru anda oma tegudest või neid juhtida. Samuti ei saa karistust kohaldada isikute suhtes, kes küll tegutsesid vaimse tasakaalu seisundis, kuid kohtuotsuse tegemise ajaks on jäänud vaimuhaigeks.

Süüdimatuse määravad kaks tingimust või, nagu öeldakse, kriteeriumi — juriidiline ja meditsiiniline.

Süüdimatuse meditsiiniline kriteerium seisneb tegelikus kroonilises vaimuhaiguses, vaimutegevuse ajutises rikkes või mõnes muus haiguslikus seisundis. Need seisundid määratakse kindlaks kohtumeditseenilise ekspertiisi abil, mis annab arvamuse isiku vaimsest olukorrast ja tema võimest aru saada toimepandust.

Süüdimatuse juriidiline kriteerium seisneb inimese võimetuses anda endale aru oma tegudest ja neid juhtida, mõista kriminaalseadusi ja täita nende nõudeid. Süüdimatuse juriidilise kriteeriumi kindlaks tegemisel kuulub otsustav sõna kohtule, kes kohtumeditseenilise eksperdi arvamuse põhjal otsustab süüdimatuse küsimuse igal konkreetsel juhul.

Praktikas esineb juhtumeid, kus kohus hoopis loobub isiku süüdivuse või süüdimatuse küsimuse otsus-

tamisest, tugenedes täielikult kohtumeditiinilise ekspertiisi arvamusele. Niisugune suhtumine sellesse tähtsasse küsimusse on täiesti ekslik nii seaduse kui ka kohtu ülesannete seisukohalt; lõplik otsus süüdivuse küsimuses kuulub ainult kohtule, kes võib ja peab neil juhtudel, kui on kahtlusi süüaluse võimes sooritatavast teost aru saada, määrama uue ekspertiisi.

Neil juhtudel, kui kohus jõuab järeldusele, et kohtualune on süüdiv, teeb ta vastava süüdimõistva otsuse.

Meie kriminaalkoodeksi kohaselt (VNFSV KrK § 2 ja 3 ning teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavad paragraafid) võib kuriteo subjektiks olla nii NSVL kodanik kui ka välismaalane (välja arvatud diplomaatilised esindajad). Reas kuritegudes võivad kuriteo subjektiks olla ainult teatud isikud või, nagu neid nimetatakse, kuriteo erisubjektid. Nende hulka kuuluvad näiteks ametiisikud ametialalistes kuritegudes (VNFSV KrK § 109—121 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavad paragraafid), sõjaväelased sõjaväelistes kuritegudes (VNFSV KrK § 193), arstid (§ 157 lg. 2) jne.

5. Kuriteo objektiivsed tunnused.

Iga kuritegu sooritatakse mingi teo või siis vastavate vahendite mittetarvitamise, tegevusetuse näol. Teo kujul sooritatud kuriteo näiteks võib olla vargus (võõra vara salajane riisumine), avalik vargus (avalik võõra vara riisumine), tapmine jne. Tegevusetuse kujul sooritatud kuriteo näiteks võivad olla võimutegevusetus, ametiisiku lohakus, hädaohtu

jätmine jne. Koosseisu objektiivne külg sisaldab ka põhjusliku seose teo või tegevusetuse (kuriteolise käitumise) ja sellest tuleneva kuriteolise tagajärje vahel. Põhjusliku seose kindlakstegemine teo ja tagajärje vahel on vajalik ühe või teise kuriteo koosseisu määramiseks. Selle vajalikkuse selgitamiseks piisab ühest näitest. Aleksandrov tekitab Petrovile mitte-elukardetavaid kehavigastusi. Haiglas satub Petrovi haavasse mustust ja ta sureb mõne aja pärast veremürgitusse. Kerkib küsimus, kas tuleb Aleksandrovi tegu kvalifitseerida kergete kehavigastuste tekitamisena või tapmisena. Põhjuslikku seost välja selgitades leiame, et antud juhul saabus surm põhjustel, mis ei olenenud vahetult Aleksandrovist (mustuse sattumine haavasse). Viimane ei võinud ette näha, et tema tekitatud kerge kehavigastus toob kaasa kannatanu surma. Toodud näites puudub Aleksandrovi teo ja lõpptulemuse vahel põhjuslik seos, seepärast tuleb Aleksandrovi tegu kvalifitseerida kehavigastuse tekitamisena.

Kuriteo koosseisu objektiivne külg määrab teo (tegevusetuse) tema konkreetsetes väljenduses, näit. dokumendivõltsimine, riisumine, tapmine, ja tema sooritamisviisi. Õige analüüs ja õige arusaamine teost enesest kui kuriteo koosseisu tunnusest on tähtis tingimus kriminaalseaduste õigel rakendamisel.

Kuriteo koosseisu objektiivsete tunnuste tundmaõppimisel määrab sageli teoviis kriminaalasja kvalifikatsiooni.

Nii näiteks on varguse oluliseks tingimuseks vara salajane riisumine; kui see toimub avalikult, siis esineb mitte enam vargus, vaid avalik vargus; kelmuse puhul peab süüdlase tegu sisaldama pettust jne.

Real juhtumel on kuriteo toimepanemise viis süüd raskendavaks asjaoluks, näiteks tapmine viisil, mis ohustab paljude inimeste elu, või tapmisviis, mis on tapetavale eriti piinarikas, jne.

Reas kuritegudes on eriline tähtsus kuritegude tagajärje selgitamisel; näiteks tõstab VNFSV KrK § 142 lg. 2 karistumäära surma puhul tahtlike raskete kehavigastuste tagajärjel. Kõik sellised asjaolud tuleb kuriteo objektiivsete tunnuste vaatlemisel kindlaks teha ja arvesse võtta.

Kuriteo koosseisu objektiivse külje juurde kuulub ka kuriteo sooritamise konkreetne olukord, mille arvestamine ja analüüs on vajalik kuriteo objektiivsete tunnuste vaatlusel. Näit. kontrrevolutsiooniline propaganda või agitatsioon kohtades, kus on välja kuulutatud sõjaseisukord, või massiliste rahutuste puhul loetakse väga ohtlikuks ja see langeb karmima karistuse alla (VNFSV KrK § 58¹⁰ lg. 2 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavad paragraafid); solvamist ametikohuste täitmisel (VNFSV KrK § 76) karistatakse samuti palju karmimalt jne.

6. Kuriteo subjektiivne külg.

Kuriteo koosseisu subjektiivne külg avaldub mitmesugustes süü vormides. Ta on üks tähtsamaid kuriteo koosseisu tunnuseid. Meie kriminaalseadus ütleb (VNFSV KrK § 10 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavad paragraafid), et karistusele alluvad üksnes need isikud, kes tegutsesid tahtlikult või ettevaatamatult. Tahtlus ja ettevaa-

tamatus on süüdluse eri avaldumisvormideks.

Ei piisa tegude nentimisest, mis välisest küljest sarnlevad kuriteoga; tuleb tõestada veel antud isiku teadlikku suhtumist neisse tegudesse. Et tegu tapmisena kvalifitseerida, ei jätku kindlakstegemisest, et Aleksandrov põhjustas Vassiljevi surma lasuga jahipüssist. Tuleb kindlaks teha, kas Aleksandrov tegutses süüdlasena, s. o. tahtlikult või ettevaatamatult. Kui selgub, et ta tegutses süüdlasena, siis teiste tunnuste kaasesinemisel on Aleksandrovi tegevuses kuriteo koosseis. Vastasel korral — süü puudumisel, s. o. tahtluse või ettevaatamatuse puudumisel — kuriteo koosseisu ei ole, kuigi süüaluse tegu sarnleb väliselt kuriteoga.

Seega kuulub kuriteo subjektiivsesse külge süü kas tahtluse või ettevaatamatuse kujul.

Tahtlus on kurjategija selline suhtumine oma tegudesse, mille puhul ta näeb ette oma tegude kuriteolisi tagajärgi ja soovib või teadlikult laseb neil saabuda. Tahtlusel on kaks kuju: 1) otsene ja 2) kaudne tahtlus.

Otsese tahtluse korral näeb kurjategija oma tegude tagajärgi ette ja soovib nende saabumist.

Näit. Stepanov otsustab kättemaksu sihil tappa Ivanovi. Ta tulistab Ivanovit revolvrast, nähes ette, et revolvrilasule järgneb surm, ning soovib just selle tagajärje saabumist.

Kaudseks nimetatakse tahtlust, mille puhul kurjategija näeb ette oma tegude kuriteolist tagajärge, ei soovi küll otseselt selle saabumist, kuid teadli-

kult laseb seda tekkida. Näit. kolhoosi talli süütaja teab, et tallis peale hobuste viibib ka tallipoiss, kuid ta teostab siiski oma kavatsuse, mille tagajärjel hukub inimene. Soovimata otseselt tallipoisi surma, laskis ta seda ometi teadlikult sündida. Tallipoisi suhtes oli süütajal järelikult kaudne tahtlus tapmiseks. Otseselt ta sellist tagajärge ei soovinud, kuid oma sihi saavutamiseks ei põrganud ta tagasi tallipoisi surma ees. Teine näide: kurjategija laseb lähedalt oma ohvri pihta, teades, et võib surmata ka selle kõrval seisva isiku, keda ta sugugi ei kavatse tappa; tagajärjeks on kaks tapetut. Antud juhul esineb nii otsene kui ka kaudne tahtlus: määratud ohvri suhtes oli kurjategijal otsene tahtlus, teise isiku suhtes kaudne.

Nii otsene kui ka kaudne tahtlus on võrdselt ohtlikud, seepärast ei tee seadus vahet karistusmäärades, mis rakendatakse ühe või teise tahtlusega sooritatud kuritegude puhul. Esineb juhtumeid, millal kaudne tahtlus kõneleb suuremast süüst kui otsene. Kujutleme, et talli süütamisel oli kurjategijal teada, et tuli võib hävitada kogu küla, et tules võivad hukkuda inimesed; sellest hoolimata teostab ta süütamise. Ja tõepoolest, küla põles maha, tules hukkus mitu inimest. Kas selline kaudne tahtlus pole kõrgeimal määral raske süü?

Asume süüdluse teise avaldumisvormi, ettevaatamatuse juurde. Nagu tahtlusel, nii on ka ettevaatamatusel kaks kuju: 1) kuriteoline hooleetus ja 2) kuriteoline kergemeelsus.

Ettevaatamatus on, erinevalt tahtlusest, selline kuriteo, süü vorm, kus süüdlus ning järelikult ka ühiskonnaohtlikkus avalduvad vähemal määral kui

tahtluses. VNFSV KrK ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksid toovad eriosas rea ettevaatamatute kuritegude koosseise võrdlemisi pehmete karistustega.

Ettevaatamatust võib määratella kurjategija niisuguse suhtumisena kuriteo tagajärjesse, mille puhul ta nägi ette kuriteolise tagajärje saabumist, kuid lootis kergemeelselt seda ära hoida (kuriteoline kergemeelsus), või ei näinud ette kuriteolist tagajärge, oleks aga pidanud seda ette nägema (kuriteoline hooletus).

Näide kuriteolise kergemeelsuse kohta: autojuht, soovides hiilata osavusega masina juhtimises, otsustas raudteest üle sõita otse läheneva rongi ees, kuid ei arvestanud aega õieti — tagajärjeks oli õnnetus. Antud juhul autojuht nägi ette õnnetuse võimalust, kuid ta lootis kergemeelselt seda ära hoida. Näide kuriteolise hooletuse kohta: kontrollimata, kas püss on laetud, sihib inimene naljatades naabrile, vajutab päästikule, tulistab ja tapab naabri silmapilkselt. Isik ei näinud ette sellist tagajärge, kuid ta oleks pidanud seda ette nägema. Seepärast tuleb tal kanda kriminaalvastutust ettevaatamatu tapmise eest. Võrreldes kaudset tahtlust ja kuriteolist kergemeelsust, näeme, et nii ühel kui teisel juhul süüdlane tegutseb, nähes ette kuriteoliste tagajärgede saabumise võimalust — selles on nende sarnasus. E r i n e v u s nende vahel seisneb aga selles, et kaudse tahtluse korral kurjategija ei võta tarvitusele vahendeid kuriteolise tagajärje ärahoidmiseks: ta ei tee selleks midagi ise ega looda ka mingisuguseile kõrvalistele jõududele.

Vastupidi, kuriteolise kergemeelsuse puhul võtab süüdlane tavaliselt tarvitusele vahendeid kuriteolise tagajärje ärahoidmiseks, ta arvab, et tal õnnestub kas tänu oma osavusele, kavalusele ja kogemustele või mingeil teistel põhjustel vältida kuriteolise tagajärje saabumist.

Tahtlikest ja ettevaatamatuid kuritegudest tuleb eristada tegusid, mis pannakse toime juhuslikult, sõltumatult neid teostava isiku tahtest ja kavatsusest; näiteks libastudes kukub inimene ja kukkumisel tõukab maha naise lapsega, põhjustades mõlemale raskeid kehavigastusi. Kõndija tegu ei ole antud juhtumil karistatav, sest ta ei näinud ette niisugust tagajärge ega võinudki seda ette näha. Niisiis juhuslikeks nimetatakse selliseid tegusid, millede puhul toimepanija ei näinud ette ega võinud ette näha nende tagajärgi.

Õeldust nähtub, milline määratu tähtsus kuriteo koosseisus on tema subjektiivse külje täpsel analüüsil, kuriteo toimepanija süü kindlaksmääramisel.

Paljud kuriteod on teostatavad ainult tahtlikult, näit. vargus, vägistamine, väljapressimine jne. Teisi võib sooritada ka ettevaatamatult (ettevaatamatu kehavigastuste tekitamine, ettevaatamatu tapmine jne.). Lõppeks võib mõningaid kuritegusid toime panna nii ettevaatamatult kui ka tahtlikult.

7. Kuriteo motiiv ja siht.

Eriti suurt tähtsust kuriteo koosseisu subjektiivse külje analüüsil evib ka kuriteo motiivi ja sihi õige määramine. Jätkub näitest, et erinevus kontrrevolut-

siooniliste kuritegude ja eriti ohtlike valitsemiskorra-
vastaste kuritegude vahel seisneb enne kõike kuriteo
sihtide erinevuses: kontrrevolutsiooniliste kuri-
tegude sooritamisel taotellakse kontrrevolutsiooni-
list sihti — proletariaadi diktatuuri kukutamist,
õõnestamist või nõrgendamist; eriti ohtlike valitse-
miskorra-vastaste kuritegude puhul puudub kontr-
revolutsiooniline siht.

Kuriteo koosseisu subjektiivsesse külge kuuluvad
ka motiivid, mis mõjutasid isikut kuritegu sooritama,
ja sihid, mida ta tahtis saavutada. Üksikuis kuritegu-
des omavad motiiv ja siht otsustavat tähtsust, näit.
spekulatsiooni puhul on vajalik kuriteo koosseisus
kindlaks määrata kasusaamise siht, omakasulise võlt-
simise korral omakasu moment jne. Teatavil juhtu-
del on motiiv ja siht süüd raskendavaiks asjaolu-
deks, näit. tapmine armukadeduse motiividel on kva-
lifikatsioonid, mitte aga lihtne tapmine.

8. Kriminaalõiguse üld- ja eriosa ja kuriteo koosseis.

Vaatlesime kuriteo koosseisu kõiki põhimisi tun-
nuseid. Kõnelesime kuriteo koosseisust ja tema tun-
nustest kõigi kuritegude suhtes, olenemata nende lii-
kidest ja eri kujudest. Kõik öeldu puutub seepärast
kuriteo üldkoosseisu. Vaadeldes kuriteo, näit. var-
guse, tapmise jne. erikoosseisu, arvestatakse mitte
ainult üldisi, vaid ka eritunnuseid, mis on omased
üksnes antud kuriteo liigile. Konkreetset kuritegu
vaadeldakse kõigis tema iseärasustes ja detailides.
Kuritegude erikoosseisude tundmaõppimisega tegeleb
kriminaalõiguse eriosa.

Näiteks tapmise koosseisu analüüsil ilmnevad samad neli tunnust: objekt, subjekt, kuriteo objektiivne ja subjektiivne külg. Kuid kõigi nende nelja tunnusega omandab antud kuriteo koosseis niivõrd erilised jooned, mis kuuluvad ainult temale, et see kuriteo koosseis erineb kõigist teistest kriminaalkoodeksi eriosas kirjeldatud koosseisudest.

Kriminaalkoodeksi üldosa ei sisalda üksikute kuriteo koosseisude kirjeldusi, vaid üldisi põhimõtteid, mis on vajalikud iga kuriteo erikoosseisu vaatlisel. Üldosas antakse kuriteo definitsioon, näidatakse karistuse sihte ja ülesandeid, määratakse kriminaalvastutuse tingimused, süüdluse vormid, asjaolud, mis kõrvaldavad kriminaalvastutuse, kuriteolise tegevuse väljendusvormid (osavõtt), kuriteolise tegevuse arenemise astmed jne. Üldosa moodustab kuriteo- ja karistusõpetuse alused, õpetuse, mis määrab kindlaks üldprintsiibid, milleleta ei saa õieti asuda kuritegude üksikute liikide vaatlusele.

Kriminaalkoodeksi üldosa põhjal võime kõnelda üksnes üldkoosseisust, öelda, et tegevuse kuriteoliseks tunnistamiseks on vajalik kindlaks teha neli kuriteo koosseisu elementi, et kuriteo objektiks on sotsialistlikud suhted, õiguskord, mis on kehtima pandud sotsialistlikus ühiskonnas (VNFSV KrK § 6), et kuriteo subjektiks on iga süüdiv füüsiline isik (VNFSV KrK § 10 ja 11), et kuriteo koosseisu objektiivseks küljeks on ühiskonnaohtlik õigusvastane tegu või tegevusetus (VNFSV KrK § 6), et subjektiivseks küljeks on tahtlik või ettevaatamatu süü (VNFSV KrK § 10).

Need seadusega kindlaksmääratud tunnused, mis moodustavad kuriteo koosseisu, omavad eriti suurt täht-

sust. Nende puudumisel võiks tunnistada kuriteolise mittekuriteoliseks, karistatava karistamatuks. Oleks võimatu sotsialistliku seaduspärasuse range järgimine.

Kriminaalkoodeksi eriosa sisaldab vastandina üldosale kuritegude konkreetseid koosseise, samuti ka konkreetseid karistusmäärasid. Kriminaalkoodeksi eriosa paragraafide põhjal võime kõnelda konkreetselt igast kuriteost.

Toome näite. VNFSV KrK § 46 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavad paragraafid jagavad kõik kuriteod järgmiselt: a) kuriteod, mis on sihitud NSVL-s tööliste ja talupoegade võimuga seatud Nõukogude korra aluste vastu ja mis seetõttu on tunnistatud kõige ohtlikumaiks, ja b) kõik ülejäänud kuriteod. Esimese kategooria kuritegude eest on kriminaalkoodeksis määratud piir, millest madalamat karistust ei või määrata, kõigi teiste eest ainult ülempiir, mis on kohtule lubatav.

Võtame kontrrevolutsioonilise kuriteo (VNFSV KrK § 58¹) ja analüüsime tema koosseisu. Kontrrevolutsioonilise kuriteo objektiks on töölisklassi diktatuur, kuna iga tegu, mis sihitud Nõukogude võimu ning tööliste ja talupoegade valitsuse vastu, on sihitud proletariaadi diktatuuri vastu. Samuti on töölisklassi diktatuuri vastu sihitud teod, mis riivavad välist julgeolekut ja proletaarse revolutsiooni põhimisi majanduslikke ning rahvuslikke saavutusi.

Kontrrevolutsioonilise kuriteo subjektiks on rahvavaenlane, süüdiv füüsiline isik. Selleks võib olla kas välismaalane või NSVL kodanik.

Objektiivselt küljest on kontrrevolutsioonilisteks kuritegudeks igasugune tegu või tegevusetus, mis on suunatud töölisklassi diktatuuri kuku-

tamisele; õõnestamisele või nõrgendamisele. Kuriteo koosseisu olemasoluks pole nõutav tegelik õõnestamine; jätkub ainult fakti tõestamisest, et süüdlane juhib oma tegevust selles suunas.

Subjektiivselt küljest on nõutav kontrrevolutsioonilise sihi olemasolu — otsene või kaudne tahtlus. Kontrrevolutsioonilist kuritegu ei saa sooritada ettevaatamatusest.

Nii, võttes kuriteo konkreetse liigi, määrame tema koosseisu analüüsil kindlaks juba erilised, ainult temale kuuluvad koosseisu tunnused.

Võtame varguse (VNFSV KrK § 162). Varguse objektiks on võõras vara, subjektiks — iga süüdiv füüsiline isik, kes on saavutanud seaduses määratud vanuse (1935. a. 7. apr. seaduse järgi 12 a.); objektiivselt küljest on vargus võõra valduses oleva võõra asja salajane riisumine, subjektiivselt küljest on vargus üksnes tahtlik kuritegu (otsene tahtlus).

Selle koosseisu tunnused eristavad vargust avalikust vargusest, röövimisest ja teistest KrK eriosas ettenähtud kuritegudest.

Võtame omavoli (VNFSV KrK § 90). Omavoli objektiks on riigiaparaadi tegevus, subjektiks iga süüdiv, vähemalt 16-a. isik; objektiivselt küljest seisneb omavoli tegudes, mis on suunatud vara, varaõiguse või mingisuguste teiste tõeliste või oletatavate õiguste haaramisele ja teostamisele omavoliliselt, mööda minnes võimuorganitest.

Subjektiivselt küljest peab ilmnema otsene tahtlus — subjekt peab aru saama, et ta teostab oma õigust omavoliliselt, s. o. rikkudes seaduslikku korda, kuid soovib sellest hoolimata tema teostamist.

Nii sisaldab kriminaalkoodeksi eriosa iga paragraaf üksiku kuriteo koosseisu kirjelduse, mingit liiki kuriteo erilise vormi, erineva kõigist teistest kuriteo koosseisudest. Kuriteo koosseisu kõigi tunnuste järgi võime igas paragraafis leida selle erilise, mis on omane üksnes antud kuriteo koosseisule, kuid ühtlasi ka selle üldise, mis on omane kõigile kuritegudele.

Võtame näiteks konkreetse kriminaalasja: Kirgiisi NSV Kotškori rajooni rahvakohus karistas 9. veebr. 1938. a. Kanijetovit, 33 a., teenistuja, kohtulikult karistamata, KrK § 142 lg. 2 põhjal 7-a. vabaduskaotusega, Karõmšakovit, 28 a., teenistuja, kohtulikult karistamata, KrK § 142 lg. 2 põhjal 5-a. vabaduskaotusega, Tašmulinit, 25 a., teenistuja, kohtulikult karistamata, ja Tokbajevit, 26 a., teenistuja, kohtulikult karistamata, mõlemaid KrK § 17 ja 142 lg. 2 põhjal 1^{1/2}-a. vabaduskaotusega. Kirgiisi NSV Ülemkohus jättis otsuse jõusse.

Kanijetovi ja Karõmšakovi tunnistas kohus süüdi selles, et nad koos eeluurimisest ja kohtust kõrvale hoiduva Jussupoviga 16. veebr. 1937. a. kl. 10—11 õhtul õllepoes Kõdõkoviga kakeldes löid teda pudeliga pähe, mille tagajärjel Kõdõkov sai peaajuvigastuse parempoolsel meelegahal. Saadud vigastuse tõttu suri Kõdõkov 25. veebr. Tokbajevi ja Tašmulini tunnistas kohus süüdi selles, et nad kakluse ajal õllepoes olles ei püüdnud kaklejaid lahutada ja seega aitasid kaasa Kõdõkovile raske kehavigastuse tekitamises.

Asja uurimisel selgus, et süüdimõistetud istusid 16. veebr. 1937 õllepoes ja jõid õlut. Õllepoodi tuli Kõdõkov oma kaaslastega, istus lauda ja hakkas Karõmšakoviga tüli norima, püüdes teda lüüa. Kanijetov ja Karõmšakov peksid Kõdõkovi läbi ja viskasid

ta välja. Kõdõkov tuli õllepoodi tagasi ja hakkas taas Kanijetovit ja Karõmšakovit solvama. Siis alustasid Kanijetov ja Karõmšakov, kellega ühines õllepoe kokk Jussupov, Kõdõkoviga kaklust, mille kestel Kõdõkovile löödi pudeliga pähe. Saadud löögist suri Kõdõkov 25. veebr. Tema laiba kohtumeditiinilise lahkamise aktist nähtub, et peale mõranemise parema oimuluu piirkonnas mingeid teisi vigastusi laiba kehal ei leidu. Akt konstateerib, et Kõdõkovi surm järgnes verevalumile peaajju ja ajulõmastusele parempoolses meekekohas. Nii oli Kõdõkovi surma otseseks põhjuseks pudelihoop pähe. Tehti kindlaks, et lööjaks oli kohtust kõrvale hoiduv Jussupov.

Peatume enne Kanijetovi ja Karõmšakovi tegevusel. Nende kuriteolise tegevuse objektiks oli Kõdõkovi tervis (sest nad võtsid kaklusest osa ja löid teda). Kuriteo subjektiks olid teiste hulgas ka Kanijetov ja Karõmšakov. Kuriteo objektiivne külg avaldus Kõdõkovi löömisel ja peksmisel paljaste kätega, kusjuures puudub põhjuslik seos süüdlaste tegevuse ja saabunud tagajärje — Kõdõkovi surma — vahel. Subjektiivne külg seisneb tahtlikus löömisel ja peksmisel.

Kuriteo koosseisu juriidilisest analüüsist järgneb, et kuna peale peavigastuse Jussupovi löögist mingeid teisi vigastusi Kõdõkovi kehal ei leidunud, tuleks Kanijetovi ja Karõmšakovi tegevust kvalifitseerida mitte § 142 lg. 2 järgi (tahtlik raske kehavigastus, mis tõi kaasa surma), vaid KrK § 146 järgi — tahtliku löömise või peksmisena. § 142 lg. 2 koosseis esineb ainult kohtust kõrvale hoiduva Jussupovi tegevuses.

Mis puutub karistatud Tašmulinisse ja Tokbajevisse, siis nende tegevuses ei ole üldse kuriteo koosseisu. Nad ei võtnud kaklusest sugugi osa; lugeda

neid kuriteost osavõtjais ainult seepärast, et nad ei lahutanud kaklemaid, oleks võimalik ainult sel juhul, kui neile seadusega oleks tehtud ülesandeks erilisel hoolitseda Kõdõkovi eest, mida aga antud juhtumil ei olnud. Kõdõkov oli neile kõrvaline isik, keda nad polnud hoopiski kohustatud kaitsma.

NSVL Ülemkohtu esimehe protesti põhjal tühistas NSVL Ülemkohtu kohtukolleegium kriminaal-asjade alal otsuse Tašmulini ja Tokbajevi suhtes ning lõpetas asja KrPK art. 4 p. 5 alusel. Kanijetovi ja Karõmšakovi tegevus kvalifitseeriti ümber KrK § 146 järgi ja mõlema karistus alandati 6 kuuks paranduslikuks tööks.

Teise näite kuriteo koosseisu ebaõigest analüüsist annab VNSV Puhhovitšeski rajooni rahvakohtu otsus. Rahvakohus karistas teiste hulgas Ažoitšikit, 27 a., tööline, kohtulikult karistamata, VNSV KrK § 214 alusel (tahtlik tapmine) 10-a. vabaduskaotusega. VNSV Ülemkohus jättis otsuse jõusse. Asjaolud olid järgmised. Külakeses Kamennõi Brod Blonski külanõukogus tapeti noorte piduõhtul tööline Trahhomtšuk. Tehti kindlaks, et Trahhomtšuki ja samal piduõhtul lõbutseva teise süüdimõistetud Škljariki vahel algas tüli, mis kujunes kakluseks; kaklejad tõugati tänavale; Trahhomtšuki ja Škljariki kakluse ajal viimase nõbu Ažoitšik viskas Trahhomtšuk'i kiviga, tabas teda meelega ja surmas ta silmapilkselt. Asjaolud on tunnistajate öeldiste ja Ažoitšiki enese avaldustega eeluurimisel küllaldase täpsusega kindlaks tehtud.

Analüüsime kuriteo koosseisu. Kuriteo objektiks oli kannatanu Trahhomtšuki tervis (sest üldreegline peetakse eemalt inimese pihta kivi viskamist inimese

tervise ohustamiseks). Kuriteo subjektiks oli teiste hulgas Ažoitšik. Kuriteo objektiivne külg avaldus kannatanule, Trahhomtšukile, meeleskohta visatud kiviga raske kehavigastuse tekitamises, mis tõi enesega kaasa surma. Subjektiivseks küljeks on otsene tahtlus sellise kehavigastuse tekitamiseks.

Kuriteo koosseisu analüüs viib meid järeldusele — Ažoitšiki kuritegu tuleb kvalifitseerida VNSV KrK § 219 p. b järgi (tahtlik raske kehavigastus, mis tõi kaasa surma).

Käesoleval juhul jõudis kohus kuriteo koosseisu mitte küllalt hoolika analüüsi tõttu valejäreldusele ning järelikult ka valekvalifikatsioonile. Kohus mõistis Ažoitšiki süüdi tahtlikus tapmises, kuigi tahtlus Trahhomtšuki tapmiseks pole millegagi kindlaks tehtud, tõestatud. Fakt, et Ažoitšik viskas Trahhomtšuki pihta kiviga, ei saa ilma teiste tõenditeta olla küllaldaseks aluseks, et tunnistada, nagu oleks Ažoitšik tegutsenud otsese või kaudse tapmistahtlusega või isegi teostanud ettevaatamatu tapmise, sest viimasel juhul oleks tulnud kindlaks teha, et ta pidi Trahhomtšuki surma võimalust ette nägema. Otsustavaks on siin surma põhjustanud tegude iseloom. Kui Ažoitšik oleks tapnud Trahhomtšuki lasuga püssist või revolvrüst, oleks tapmistahtlus täiesti ilmne olnud. Tapmine eemalt visatud kiviga on hoopis teine asi. Sel juhul ei saa ette näha nimelt surma tekitamist, sest selleks, et tappa eemalt visatud kiviga, on vaja erandlike asjaolusid, milliseid pole võimalik ette näha. Kivi visates Ažoitšik nägi ette ja pidi ette nägema raske kehavigastuse tekitamise võimalust, ja selle kuriteo, mitte aga tahtliku tapmise eest peabki ta kandma kriminaalvastutust.

NSVL Ülemkohtu esimehe protesti põhjal kvalifitseeris kriminaal-asjade kohtukollegium Ažoitšiki tegevuse ümber VNSV KrK § 219 p. b kohaselt (tahtlik raske kehavigastus, mis tõi kaasa surma).

Toodud näiteist selgub ühelt poolt, kui suur tähtsus on kuriteo koosseisu analüüsil kõigi tema tunnuste järgi, ja teiselt poolt — kuriteo koosseisu kõigi tunnuste tihe seos, ühe tunnuse õige määramise tähtsus teise tunnuse õigeks määramiseks.

Ažoitšiki asjas aitab kuriteo koosseisu objektiivse külje selgitamine kaasa ka tema subjektiivse külje — süü vormi avastamisele, näidates tahtliku tapmise sooritamise võimatust antud olukorras, ja aitab seega kindlaks määrata ka kuriteo objekti.

Tuleb alati silmas pidada, et kõik kuriteo koosseisu tunnused on omavahel tihedalt seotud, neid ei saa mehaaniliselt üksteisest lahutada ega isoleeritult vaadelda. Ainult koos võetuna annavad nad täieliku kujutluse kuriteo kui terviku iseloomust.

9. Kuriteo koosseis kuriteo katse, ettevalmistuse ja osavõtu puhul.

Kuriteo koosseisu enese määramise kõrval tuleb iga kriminaal-asja puhul selgitada, kas kuritegu tõesti sooritati või avaldus ta ainult ettevalmistuses või katses. Nende asjaolude kindlakstegemine omab suurt tähtsust kuriteo õigeks klassifikatsiooniks ja kriminaalkaristuse määramiseks. Üksnes nende asjaolude õigel kindlakstegemisel on võimalik õigesti otsustada ka küsimust kuriteo ja kurjategija enda ohtlikkusest.

Kokkukõlas VNFSV KrK § 19 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragraafidega jälitatakse kuriteo katset ja kuritegu ettevalmistavaid tegusid nagu toimepandud kuritegu, arvestades põhjusi, mille mõjul kuritegu jäi lõpule viimata.

Kas on mingi erinevus kuriteo koosseisus ettevalmistamise, katse ja lõpuleviidud kuriteo puhul?

Erinevus kuriteo koosseisus on neil juhtudel muidugi olemas. Peamiselt seisneb see kuriteo objektiivse külje erinevuses. Objektiivsest küljest erinevad ettevalmistus ja katse lõpuleviidud kuriteost sellega, et ettevalmistusel ja katsel puudub kuriteoline tagajärg. Näit. süüdlane tulistab oma ohvrit, kuid kurjategijast sõltumatuil põhjusil lendab kuul mööda. Süüdlane tegi kõik, mida pidas vajalikuks, kuid kuriteolist tagajärge ei saabunud. Toodud näide on tapmiskatse. Vahe lõpuleviidud kuriteo ja katse vahel seisneb niisiis kuriteolise tegevuse tagajärgede puudumises. Kuid kas see asjaolu muudab kuriteo koosseisu? Kuriteo koosseisu objektiivsel küljel puudub üks tunnus — kuriteoline tagajärg. See asjaolu ei muuda siiski sugugi kuriteo koosseisu kui tervikut. Kuriteo koosseis on olemas. Tapmise katse puhul kvalifitseeritakse kuritegu VNFSV KrK § 136 alusel KrK § 19 rakendusel. Nagu eespool mainitud, ütleb seadus (VNFSV KrK § 19), et neil juhtudel peab kohus karistusmäära valikul arvestama katse või ettevalmistuse toimepannud isiku ohtlikkust, kuriteo valmistatuse määra ja kuriteo tagajärgede saabumise lähedust, samuti ka põhjusi, millede mõjul kuritegu jäi lõpule viimata.

Edasi ütleb VNFSV KrK § 19: „Kui kuritegu

jäi toime panemata seda toime panna kavatsenud isiku vabatahtliku loobumise tõttu, siis määrab kohus vastava sotsiaalse kaitse vahendi nende tegude eest, mis olid katse teostaja või ettevalmistaja poolt tegelikult toime pandud.“ Järelikult, vabatahtliku loobumise juhul, erinevalt lõpuleviidud kuriteost, on kuriteo koosseis olemas ainult neil juhtudel, kus sooritatud teod iseenesest annavad mingi kuriteo koosseisu, näit. kangete mürkide omandamine ja hoidmine, relva seadusvastane omandamine jne.

VNFSV Ülemkohtu ja KohtuRK direktiivkiri 1926. a. ütleb: „Nii ettevalmistus kui ka katse toovad ühtviisi kaasa karistuse kohaldamise, niivõrd, kui neis avaldub isiku ühiskonnaohtlikkus. Tuleb siiski alla kriipsutada, et karistuse kohaldamine kuriteole ettevalmistuse eest võib toimuda vaid neil juhtudel, kui kuritegu ettevalmistavad teod võtsid kuriteolise tahtluse teostamise alguse kindla konkreetse vormi, mispärast nad ongi sotsiaalselt ohtlikud.“ Nimetatud kirjas rõhutatakse täiesti õigustatult süü ilmlemise vajadust konkreetses tegevuses, mis näitab kuriteolise tahtluse teostamise algust. Inimene võib kuritegu kavatseda, isegi otsustada teda sooritada, kuid lõppeks loobuda oma esialgsest kavatsusest. Sel juhul ei või teda võtta kriminaalvastutusele, sest paljas tahtlus, mis ei ole avaldatud mingis välises vormis, kindlas kuriteolises käitumises, ei ole karistatav. Toodud näide rõhutab veel kord kuriteo koosseisu tunnuste tihedat seost, eriti objektiivse ja subjektiivse külje vahel.

Kuriteolise tegevuse vormide analüüsil omab suurt tähtsust asjaolu, kas kuriteo sooritajaks oli üks isik või tegutses ta teiste isikute osavõtul. On arusaadav,

et kuriteo sooritamine mitme isiku poolt on ohtlikum kui kuriteo sooritamine ühe isiku poolt. Osavõtu puhul on olemas teatav kuriteoline organisatsioon ja kurjategijate liitumine, mis tähendab kahtlemata hoopis suuremat ohtu sotsialistlikule ühiskonnale. Osavõtu analüüsil tuleb meeles pidada, et seadus (VNFSV KrK § 10) nõuab iga osalise individuaalse süü määramist. Karistusmäärad igale osalisele kohaldatakse vastavalt tema osavõtu ulatusele antud kuriteos kui ka vastavalt kuriteo ja sellest osavõtnud isiku ohtlikkusele (VNFSV KrK § 17 ja 18).

II peatükk.

KRIMINAALASJA ÕIGE KVALIFIKATSIOON JA KOHTUPRAKTIKA.

1. Kuriteo koosseisu täpse analüüsi tähtsus kuriteo õige kvalifikatsiooni suhtes.

Üksikuil juhtudel ilmneb rahvakohtute praktikas suund teha ühiskondlik-poliitilise tähtsusega asjades karmimaid otsuseid ja vastavalt valida selleks karmim paragraaf, kuigi KrK-s on paragraaf, mis otsest näeb ette antud kuritegu.

Selline praktika pole muud kui otsene seaduserikkumine, mis tekitab ainult kahju. Sellesarnaseid näiteid leiame enne kõike spekulatsiooniasjades (VNFSV KrK § 107). Analüüsime lühidalt kuriteo koosseisu, mis on ette nähtud KrK § 107. Objektiks

on Nõukogude kaubandus, subjektiks — iga süüdiv, vähemalt 16-a. füüsiline isik; objektiivne külg avaldub põllumajandussaaduste ja massiliselt tarvitataivate esemete ülesostmises ja edasimüümises; subjektiivne külg otseses tahtluses ja kasusaamise sihis. Spekulatsiooni koosseisu olemasoluks on vajalik kõigi nende tunnuste olemasolu kindlaks teha.

Mis teevad aga üksikud kohtud? Toome mõningad näited. Leningradi oblasti Kingissepa rajooni rahvakohus karistas 8. okt. 1937 KrK § 107 alusel P. Kalininit 6-a. vabaduskaotusega, V. Tokarevit, A. Kalininat, L. Tokarevat, Krõkovit ja Gavrilovit — igapäht 5-a. vabaduskaotusega. Kõik süüdimõistetud tegelesid, nagu otsuses öeldakse, kartuli ülesostmise ja edasimüümisega. Otsusest selgub, et P. Kalinin viis juunis tarvitajateühingu autol Leningradi 8 kotti kartuleid ja müüs need ära, saades 35 rubla kotist. Siis ostis ta Kingissepas 6 kotti kartuleid, 15 rubla kott, edasimüümiseks Leningradis, võttis kaasa oma naise ja samuti Tokarevi koos naisega, kes viis kaasa 9 kotti kartuleid. Leningradis müüsid nad kartulid turul, saades 35 rubla kotist.

Otsus toob veel mõned kartuli ülesostu ja edasimüügi juhud. Kalinin on müünud üldse 14 kotti kartuleid ja saanud nende eest 280 rubla. Krõkov ja Gavrilov tunnistati süüdi selles, et nad autojuhtidena vedasid tarvitajateühingu autol kartulid Leningradi ja aitasid seega kaasa spekulatsioonile.

Leningradi oblastikohtu otsusega 15. okt. 1937 kvalifitseeriti Krõkovi ja Gavrilovi teod ümber vastavalt KrK § 169 lg. 2 ja nende karistus alandati 2-a. vabaduskaotuseks.

Kohtus tehti kindlaks, et Krõkov ja Gavrilov

vedasid Kalininite ja Tokarevite kartuleid tasuta. Kalinina ja Tokareva — kodused perenaised — müüsid kartuleid oma meeste juhatusel ja mõjutusel. Kalininal ja Tokareval on alaealised lapsed, nad on enne kohtu poolt karistamata. Tokarevite suhtes tehti kindlaks, et nad müüsid kartuleid oma aiamaalt; kui nad esimest korda ostsid Kingissepas 9 kotti kartuleid edasimüümise eesmärgil, tabati nad.

Vaatleme kõigepealt, kas autojuhtide Krõkovi ja Gavrilovi tegevuses on olemas kuriteo koosseis. Ei objektiivsest küljest — „ülesost — edasimüük“ — ega subjektiivsest küljest — „kasusaamise siht“ — ei leidu Gavrilovi ja Krõkovi tegevuses kuriteo koosseisu, mis on ette nähtud KrK § 107. Samuti ei leidu seal KrK § 169 lg. 2 koosseisu, sest kelmuse koosseis nõuab pettust ja varandusliku kasu saamist; ei seda ega teist antud juhul ei olnud. Ka teiste süüdimõistetute tegevuses puudub KrK § 107 koosseis, sest objektiivsest küljest nõuab spekulatsiooni koosseis ülesostmist ja edasimüümist kasusaamise sihiga, mida antud juhul pole veel kindlaks tehtud.

Süüdimõistetute tegevuses leidub aga teise kuriteo koosseisu tunnuseid — kaubandust reguleerivate eeskirjade rikkumine (VNFSV KrK § 105). Läbi vaadates seda asja järelevalve korras NSVL Ülemkohtu esimehe protesti alusel, tegi NSVL Ülemkohus täiesti õigustatult järgmise määruse: „Krõkovi ja Gavrilovi suhtes tehtud kohtuotsus on ebaõige, samuti on ebaõige kriminaalkassatsiooni kolleegiumi kvalifikatsioon nende tegevuse kohta KrK § 169 lg. 2 alusel.

Asja materjalide põhjal ei leidu nende tegevuses kriminaalkuriteo koosseisu. Gavrilov ja Krõkov tar-

vitajateühingu autojuhtidena allusid Kalininile ning Kalinin ja Tokarev kasutasid neid kartuliveol isikliku kasusaamise sihiga. Krõkov ja Gavrilov ei saanud selle eest mingit materiaalist tasu, seepärast tuleb otsus Krõkovi ja Gavrilovi suhtes tühistada. Kalinina ja Tokarevite suhtes kvalifitseerisid kohus ning kriminaalkassatsiooni kolleegium nende teod ekslikult KrK § 107 järgi, sest Tokarevid, nagu asjas kindlaks tehtud, müüsid kartuleid oma aiamaalt ja ostsid esmakordselt Kingissepas 9 kotti kartuleid edasimüügi sihiga, mille eest nad kinni võeti. Kalinina, kodune perenaine, teostas kartulimüüki oma mehe mõjutusel. Nende asjaolude alusel kuuluvad nende teod KrK § 105 lg. 1 tunnuste alla.“

Kui kohus oleks kuriteo koosseisu õigesti analüüsinud, poleks ta muidugi mitte rakendanud KrK § 107, inimesi ei oleks võetud kriminaalvastutusele ega oleks rikutud kriminaalseadusi. Antud juhul valesti määratud koosseis tõi kaasa valekvalifikatsiooni ja ühtlasi kõik sotsialistlikule ühiskonnale kui ka kohtualustele kahjulikud tagajärjed. Sageli on kohtupraktikas esinenud süüdimõistvaid otsuseid KrK § 107 alusel spekulatsioonis, mis põhinevad ainult asjaolul, et isiku juurest leiti suur hulk mõnesuguseid massilise tarbimise kaupu. Sellest tunnusest siiski ei jätku spekulatsiooni koosseisu määramiseks, tuleb tuvastada veel teisi selle koosseisu tunnuseid.

Teisest küljest esineb ka vastupidiseid nähtusi, kus spekulatsiooni koosseisu olemasolul kohus suhtub äärmiselt heatahtlikult spekulatsioonidesse. Nii määras Krasnogvardeiski rajooni 83. jaoskonna rahvakohus spekulantide Primak'ide suhtes, kes 1934. aastast süstemaatiliselt ostsid Leningradi ärides üles

manufaktuursaadusi ja lõnga ning müüsid need kaubad edasi Korosteni linnas spekulant Reblatile, tingimisi karistuse. Gorbunovile määras Ustjuženski rajooni rahvakohus KrK § 107 põhjal süstemaatilise spekulatsiooni eest linaseemnetega 700 rubla trahvi, jne.

Kuriteo koosseisu analüüsi suhtes on heaks näiteks elektromontöör Slaikovski kohtuasi.

Vitebski linna 3. jaoskonna rahvakohus tunnistas Slaikovski süüdi selles, et ta lepingute põhjal mitmesuguste asutiste ja organisatsioonidega NSVL linnades seadis üles voolumõõtjaid ja transformatoreid. 1933. a. kuni 1936. a. augustini sõlmis Slaikovski selliseid lepinguid 45 600 rubla väärtuses. Peale selle kirjutas Slaikovski oma lepinglastele arved blankettidel templiga „Voolumõõtjate elektromontaaž S. G. F.“. Viimased kolm tähte olid tema nimetähed. Voolumõõtjate ja transformatorite edasimüügiga Slaikovski ei tegelnud ja selles teda keegi ka ei süüdistanud.

Slaikovski tegevust kvalifitseeris rahvakohus spekulatsioonina. Kuid tema tegevuses ei esine spekulatsiooni põhimist tunnust — ülesostmist edasimüügiks. Slaikovski ostis voolumõõtjaid niipalju, kui ta neid vajas oma tööde läbiviimiseks lepingute põhjal riigiasutistega, ja ainult nende tööde läbiviimiseks. Asja materjalidest nähtub, et Slaikovski varjas finantsorganite eest oma tõelist tegevusala ja tulusid, makstes ainult töölisena tulumaksu oma palgalt — 300 rublalt kuus. Maksustamisobjekti varjamise eest oleks Slaikovskile tulnud esitada süüdistus VNSV KrK § 92 p. a alusel. Faktis, et ta kirjutas arveid blanketil ülalmainitud templiga, ei leidu kuriteo tunnuseid, sest pole kindlaks tehtud ühtki juhtu, kus ta neid blankette oleks kasutanud oma lepinglaste petmiseks.

Vastupidi, kõigist aktile lisatud töölepinguist nähtub, et Slaikovski sõlmis neid ainult enda nimel. NSVL Ülemkohus kvalifitseeris Slaikovski tegevuse VNSV KrK § 155 (spekulatsioon) ümber § 92 p. a järgi ja alandas karistuse 1-a. paranduslikuks tööks üldistel alustel.

Viga Slaikovski kuriteo kvalifikatsioonis tulenes sellest, et kuriteo koosseis oli valesti määratud.

Kohus ei teinud Slaikovski tegevuse hoolikat juriidilist analüüsi ega saanud seepärast määrata kuriteo tegelikku koosseisu, vaid kvalifitseeris süüaluse tegevust ekslikult.

Viimane näide. Kolhoosnik Nikolajev, omades jahipüssi, otsustas minna puhkepäeval jahile. Talle tuli külla naaber Fedorov. Kolhoosnikud suitsetasid ja vestlesid. Fedorov, kes oli ka jahimees, võttis püssi, sihtis seinale ja küsis siis Nikolajevilt: „Kas püss on laetud?“ Nikolajev vastas: „Vist mitte.“ Fedorov vajutas päästikule, kostis lask ja Nikolajev langes surnult maha. Asja uurimisel selgus, et Fedorov ja Nikolajev olid suured sõbrad. Fedorovil polnud tapmiseks mingisugust sihti ega motiivi.

Analüüsime seda koosseisu. Kuriteo objektiks on kolhoosniku Nikolajevi elu, subjektiks — kolhoosnik Fedorov, objektiivne külg avaldub lasus jahipüsstist Nikolajevi pihta, mis tõi kaasa Nikolajevi surma, subjektiivne külg — ettevaatamatuse esinemises (kuriteoline hooletus).

Kuidas kvalifitseerida antud kuritegu? Kvalifitseerida tuleb teda üksnes VNFSV KrK § 139 järgi (ettevaatamatu tapmine).

2. Lõppsõna.

Kriminaalasjade kvalifikatsiooni vead praktikas tulenevad suurel määral ekslikust kuriteo koosseisu määramisest, oskamatusest õigesti ja hoolikalt ühte või teist koosseisu juriidiliselt analüüsida.

Kuriteo koosseisu täpne juriidiline analüüs on õige kvalifikatsiooni vajalik ja otsustav tingimus.

Nagu eespool näidatud, on iga kuriteo õigeks kvalifikatsiooniks vajalik kindlaks määrata kõik koosseisu tunnused.

Kõigis toodud näidetes rikuti sotsialistlikku kriminaalseadust ja otsus, mis on tehtud seaduse rikkumisega, mitte ainult ei saavuta sotsialistliku õigusemõistmise sihte, vaid kõigutab kohtu autoriteeti. On teada, et karistus sotsialistlikus kriminaalõiguses taotleb ühelt poolt kuriteo toimepannud isiku mõjutamist (karistus, parandus, kasvatus) ja teiselt poolt teiste ebakindlate isikute mõjutamist. On arusaadav, et seaduse rikkumisega tehtud otsus ei suuda küllalt mõju avaldada. Eespool toodud juhtudel ei andnud kohus otsustavat lööki tõelistele spekulantidele, vaid langes kriminaal-repressioonid kogu jõuga kaubanduslike eeskirjade juhuslikele rikkujatele. Selline praktika võib nõukogude kriminaalkohtupidamist ainult kahjustada ja teha parandamatut kahju töötajate seaduslikele õigustele ja huvidele.

Kui kohus oleks kõigis eespool toodud näidetes kuriteo koosseisu hoolikalt analüüsinud, siis muidugi ei oleks järgnenud kriminaalasjade ekslikku kvalifikatsiooni, mis tõi enesega kaasa kõik negatiivsed tulemused. On teada, et paljastatud rahvavaenlased on

püüdnud kahjurlike võtete abil nii teoorias kui ka praktikas kohtutöölisi segadusse viia. Rahvavaenlased soovitasid kriminaalvastutusele võtmist eranditult igasuguste tegude eest, mis näisid väliselt kuriteolistena, kindlaks määramata kuriteo täpset koosseisu. Selliste võtetega püüdsid rahvavaenlased kohut diskrediteerida, tema tegevust desorganiseerida, äratada rahulolematust töötajate keskel, kõrvaldada sotsialistliku riigi käest sellist teravat ja tähtsat relva edasises võitluses kommunismi võidu eest, nagu seda on sotsialistlik õigusemõistmine.

Nõukogude kohus on kutsutud halastamatult võitlema seaduse rikkujatega, rahvavaenlastega ja igasuguste teiste kurjategijatega. Nõukogude kohtu pühaks kohuseks on seaduse järgimine kogu oma tegevuses. Iga kohtunik peab kindlasti omandama kuriteo koosseisu õpetuse, õige arusaamise kuriteo koosseisust, ta peab püüdma anda igal juhul kuriteo õige kvalifikatsiooni.

See on tagatiseks, et rahvavaenlaste teod ei jää ühelgi juhul karistamata, ka selle tagatiseks, et kodanike seadusega kaitstavaid õigusi ei rikuta ja et süüdlane kannab teenitud karistust just selle kuriteo eest, mille ta on sooritanud, täpses vastavuses seda kuritegu käsitleva kriminaalkoodeksi paragraafiga.

SISUKORD.

	Lk.
Sissejuhatus	3
I ptk. Kuriteo koosseisu mõiste nõukogude kriminaal- õiguses	7
1. Kuriteo koosseisu mõiste	7
2. Kuriteo üldkoosseisu tunnused	7
3. Kuriteo objekt	8
4. Kuriteo subjekt	10
5. Kuriteo objektiivsed tunnused	12
6. Kuriteo subjektiivne külg	14
7. Kuriteo motiiv ja siht	18
8. Kriminaalõiguse üld- ja eriosa ja kuriteo koosseis	19
9. Kuriteo koosseis kuriteo katse, ettevalmis- tuse ja osavõtu puhul	27
II ptk. Kriminaalasja õige kvalifikatsioon ja kohtu- praktika	30
1. Kuriteo koosseisu täpse analüüsi tähtsus kuriteo õige kvalifikatsiooni suhtes	30
2. Lõppsõna	36

A-11726

**„RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA
BIBLIOTEEGIS“ ILMUVAID TEOSEID:**

Tšeltsov: Kohtu alla andmine.

Koževnikov: Kriminaalasjade alluvus.

Arsenjev: Kohtuistung kriminaalasjades.

Koževnikov: Kriminaalkohtu otsus.

Menšagin: Kuriteod võimuorganite vastu.

Utevski: Kuriteost osavõtt.

Durmanov: Karistatuse aegumine ja kustumine.

Lapšina: Abort.

Abramov: Kohtuotsus tsiviilasjades.

„ Kohtuistung tsiviilasjades.

Reichel: Alimentide asjad.

Tšhikvadze: Huligaansus.

„ Võitlus spekulatsiooniga.

Kleinman: Kohtu otsuste ja määruste peale edasikaebamine
ja protestimine tsiviilasjus.

Jt. jt.

HIND 1 RBL. 25 KOP.